

2. Среди награжденных Путиным за Крым оказались уголовники и люди в розыске [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://investi.com.ua/krym/27418-sredi-nagrazhdennyh-putinym-za-krym-okazalis-ugolovniki-i-lyudi-v-rozyske.html>
3. Тренер жіночої збірної України спростував звинувачення російських ЗМІ в політичних іграх [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ukr.lb.ua/news/2014/06/06/269097_trener_zhenskoy_sbornoy_ukraini.html
4. Уходят лучшие: Николай Леонов, «нет сомнения, что ты, брат, на небесах» [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://rusvesna.su/news/1401465766>
5. Шумський А. «Страви» російської пропаганди / А. Шумський // Народна армія. – 2014. – 2–7 червня. – С.16.

УДК 329.051:321.7

Т. Ю. Мишляєв – аспірант Варшавського університету (м. Варшава, Польща)

Партія влади: феномен несконсолідованих демократій

Роботу виконано у Варшавському університеті (м. Варшава, Польща)

Розглянуто суть поняття «партія влади». Проаналізовано витоки та сучасні особливості «партії влади» як явища, притаманного несконсолідованим демократіям. Досліджено феномен «партії влади» в політичному розвитку пострадянських країн.

Ключові слова: партія влади, номенклатура, демократія, політична еліта, політична система, партійна система.

Myshlyayev T. Yu. Party of Power: the Phenomenon of Non-consolidated Democracies. The essence of the concept of «party of power» is explored. The origins and modern features of «party of power» as a phenomenon inherent to the non-consolidated democracies are analysed. The phenomenon of the «party of power» in the political development of post-Soviet countries is investigated.

Key words: party of power, nomenclature, democracy, political elite, political system, party system.

Пострадянська політична арена, як відомо, була сформована на основі політичних сил, що утворилися після розпаду Радянського Союзу. Усі перетворення політичної системи, у тому числі партійної системи, відбулися в рамках складного процесу переходу до демократії, побудови громадянського суспільства, перетворення старої номенклатури в нову еліту.

Тим не менш, досвід посткомуністичної трансформації демонструє зовсім інше: у посткомуністичних країнах (принаймні – у більшості з них) не вдалося повністю усунути від влади стару партійну номенклатуру, вона сама не віддала свою владу нікому добровільно і, навіть більше, номенклатура комуністичної системи нікуди повністю не зникала.

Пострадянська номенклатура, яка після здобуття незалежності швидко набирала у свої ряди молоді «кадри», сформувала нове політичне явище – *партію влади* – відмінну від номенклатури інших посткомуністичних держав. Ми не можемо включити її, наприклад, до *раціоналістичної* номенклатури, яка майже свідомо поступилася своєю політичною владою й провела поступальні зміни в економіці, що

було характерно для Польщі чи Угорщини, де вже давно існував приватний сектор і традиції орієнтації на західні цінності. Вона не має рис *реакційної* номенклатури, для якої падіння режиму стала повною несподіванкою й яка виглядала політично та економічно безпорадною, що спостерігалось у Чеській Республіці та Словаччині.

Сучасна пострадянська номенклатура, як вже було зазначено, отримала назву – «партія влади». Проте, деякі аналітики називають її більш м'яко – політична еліта, й включають у неї всіх високопоставлених чиновників, депутатів парламенту, лідерів політичних партій, організацій тощо [4, с. 18].

Класичним визначенням «партії влади» вважається визначення, запропоноване Е. Вілсоном та В. Якушиним. Згідно їх дефініції «партія влади» – це політична одиниця, що складається з прагматично орієнтованих і деідеологізованих вищих кіл старої номенклатури, представників державних органів влади, засобів масової інформації, керівників із традиційних секторів економіки й сільського господарства, які усвідомлюють свої економічні та політичні інтереси [3, с. 164].

«Партія влади» формується, зазвичай, із правлячої еліти, котра в умовах неконсолідованих демократій чи обмеженого плюралізму з метою збереження контролю влади використовує засоби політичної боротьби, відмінні від програмної конкуренції. Створені згори, ці партії не покликані стати автономними політичними силами, натомість використовуються правлячими елітами в ролі інструментів різного роду політичних махінацій із метою збереження політичної гегемонії. Почнемо з того, що вони просто служать режиму для підтримки мережі патрон-клієнтальних відносин з основними соціально-політичними, економічними й адміністративними суб'єктами країни. За допомогою патрон-клієнтальних зв'язків режим прагне забезпечити своє існування шляхом надання цим суб'єктам доступу до системи влади в обмін на їх лояльність до існуючого режиму. Оскільки ми маємо справу з перехідними режимами, не завжди гарантованим є проведення чесних багатопартійних виборів, а також контроль правлячої еліти в парламенті. Сприяючи формуванню роздробленої більшості в парламенті, правлячі партії, отже, служать для підтримки політичної гегемонії правлячої еліти в парламенті й уряді [2].

Демократія вимагає формування партійної системи, в якій партії, які представляють конкретні соціальні групи, ведуть боротьбу за владу, створюючи й реалізуючи чіткі правила цієї боротьби. Варто погодитись у цьому відношенні з тезою Анджее Антошевського, який відзначає, що, оскільки процес демократизації політичного життя означає спонтанне виникнення, розвиток і занепад політичних партій, формування та кристалізацію партійної системи включає в цей процес також елементи стабільності та повторюваності, які лежать в основі інституціоналізації партійної системи й є необхідною умовою для консолідації нових демократій [1, с. 252].

«Партія влади», як і будь-яка інша, існує в партійній системі країни. Партійна система є, з одного боку, «статичною» конфігурацією національних політичних партій, існуючих на виборчому чи парламентському рівні, а, з іншого боку – «динамічною» системою взаємин між партіями, зумовленою переважно змаганням за голоси виборців і громадську позицію в контексті можливостей, із метою отримання впливу на державну політику.

У цьому й полягає весь парадокс. По-справжньому конкурентно-спроможна багатопартійна система не може виникнути в умовах існування «партії влади», яка створює дисбаланс в електоральному процесі на користь однієї партії або сукупності політичних партій. Натомість, для того, щоб демократія відбулася, партії повинні бути відділені від державних органів і мати ті ж самі умови, що й інші політичні сили в країні. Це означає, що політичні лідери повинні поступитися на користь іншої логіки партійного будівництва, яка передбачає незалежність від держави й створює зв'язки з громадянським суспільством через реалізацію ефективних політичних програм. Водночас вони мають сприяти розвитку партії,

заснованих на різних ідеологічних профілях, щоб підірвати існуючі моделі заступництва й сприяння виборчій конкуренції навколо чіткої програмної альтернативи. Тільки у випадку поєднання всіх цих умов партіям вдасться зробити перехід до іншої моделі й сприяти подальшій демократизації політичної системи [2].

На основі існуючих інтерпретацій, можна визначити основні характеристики «партії влади». Зокрема, це:

- деідеологізований характер;
- підтримка правлячої політичної еліти ;
- залежність від «адміністративного ресурсу»;
- виборча діяльність, базована на харизматичних особистостях.

Варто також відзначити, що «партія влади» може бути як спонтанним утворенням (формується на основі з представників лояльних до влади регіональних еліт), так і бути структурно оформленою (блок партій або окремі партії). Власне, сучасна «партія влади», у тому числі й український її варіант, характеризується як структурно сформована.

Перша особливість «партії влади» полягає на її деідеологізованому характері. Вона гнучко адаптована до умов політичного середовища. Ідеологія для таких партій відступає на другий план. Ключовим у цьому випадку є забезпечення своїх політичних й економічних інтересів і прагматичний спосіб діяльності. Найкращою для досягнення цих цілей є центристська позиція в політичному спектрі. «Партія влади» не має офіційного публічного керуючого та координуючого органу. Проте варто визнати сумнівність відсутності координації політичної діяльності. Про факт наявності такої координації свідчить необхідність реалізації спільних інтересів, а саме збереження влади й накопичення власності. Для цього така політична сила готова на все, діючи на підставі будь-яких політичних гасел і символів.

Другий аспект полягає в тому, що «партія влади» створюється правлячими елітами й для них. Створені на цій основі партії використовують для підтримки уряду та президента, а також для реалізації інтересів еліт через функціонування парламенту.

Ще однією характерною рисою «партії влади» є використання різноманітних ресурсів, насамперед, ресурсу адміністративного. Найбільшим адміністративним ресурсом, яким володіє «партія влади», на думку дослідників, є сама влада. З її допомогою здійснюються зміни у вищих ешелонах влади, люди, близькі до «нової влади», зміщуються або призначаються. «Партія влади» уособлює інтереси «верхівки» еліти й формуються нею. Структура «партії влади» доповнюється бізнес-та медіаструктурами – структурами, які несуть основну фінансову та інформаційну підтримку для партії.

«Партії влади» під час виборчих кампаній великою мірою робить ставку на особистості. Це можуть бути партійні лідери (у разі, коли партія стає формальною політичною організацією), або харизматичні особистості з регіонів, які не мають партійної приналежності, але неофіційно підтримують владу (неформальний характер «партії влади»). Основним бінарним зв'язком таким чином є зв'язок «лідер – партія». Партія працює на її лідера, імплементує свою політику в парламенті та забезпечує розширення влади. Лідер, у свою чергу, працює на партію, надаючи їй «частину» свого рейтингу через публічні виступи під час партійних зборів, ідентифікуючи свій політичний курс із курсом партії, надаючи можливість використовувати «адміністративний ресурс».

Таким чином, можна сказати, що «партія влади» є асоціацією партійного типу, створеною консолідованою політичною елітою для збереження й відтворення влади шляхом участі у виборах із метою здійснення контролю над правовою системою держави. Її основна відмінність від правлячої партії полягає в тому, що формування стратегії відбувається поза інституціональною структурою партії.

«Партії влади» є одним із невід'ємних атрибутів політичного порядку в пострадянських країнах. Як вже йшлося вище, вони функціонують як інструменти кооптації та політичної гегемонії, які сприяють правлячим елітам підтримувати свій режим без серйозних внутрішніх перешкод. При цьому партії влади дискредитують поняття «політична партія» та його традиційне значення в західних демократіях. Такого типу партії являють собою серйозну перешкоду для розвитку багатопартійної системи, заснованої на конкуренції ідеологічних течій. Для того, щоб демократія утвердилася в східних і південних країнах-сусідах ЄС, дуже важливо, щоб логіка партій влади була замінена на структуровану навколо автономних й ідеологічно згуртованих партій. Одночасно, партіям слід заохочувати перенесення ідеологічних установок на узгоджені політичні позиції таким чином, щоб у кінцевому результаті відійти від практик клієнтизму до втілення принципів, спрямованих на реалізацію інтересів громадян. Такі зміни дадуть змогу підвищити характер багатопартійної конкуренції, а з ним – якісні характеристики процесуальної демократії в регіоні.

Джерела та література

1. Antoszewski A. System polityczny RP / A. Antoszewski. – Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN SA, 2012. – 320 s.
2. Resende M. Parties of Power as Roadblocks to Democracy The cases of Ukraine and Egypt / M. Resende, H.Kraetzschmar [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://aei.pitt.edu/6624/1/1258_81.pdf
3. Вільсон Є. Політичні організації в Україні / Є. Вільсон, В. Якушин // Сучасність. – 1992. – № 5. – С. 162–167.
4. Федоров А. Нарцисизм посткомуністичної української еліти / А. Федоров // Політична думка. – 1994. – № 3. – С. 18–19.